

Dansk-historieopgave (DHO) i 1.g 2023-2024

Elevens navn:		Klasse:
Vejleder:	Vejleder:	

Opgave 2: Arbejdere og fagforeninger

Giv en kortfattet redegørelse for de sociale forhold for arbejderklassen i byen i Danmark omkring 1850-1910

Med udgangspunkt i bilag 1 "Den årlige arbejdstid for maskinarbejdere hos J.G.A. Eickhoff" og bilag 2 "Socialisternes krav 1871" ønskes en analyse af arbejdernes politiske og faglige kamp for bedre vilkår

Giv en analyse og fortolkning af uddraget af Martin Andersen Nexø's roman *Pelle Erobreren* (1909). Analysen skal bl.a. indeholde en karakteristik af miljø og hovedperson og undersøge fremstillingen af arbejdernes vilkår.

Vurder med udgangspunkt i bilag 1, 2 og 3 fagbevægelsens betydning for arbejderne samt litteraturens rolle i samfundsdebatten.

Opgaven skal have et omfang af 6-8 sider á 2400 anslag (inkl. mellemrum)

Bilag:

Bilag 1: Tabel - "Den årlige arbejdstid for maskinarbejdere hos J.G.A. Eickhoff" fra Ole Hyldtoft m.fl.: *Det industrielle Danmark* (Systeme, 1981)

Bilag 2: "Socialisternes krav 1871" fra *Danmark - tider og temaer. Digital danmarkshistorie*. (Systeme, 2018)

Bilag 3: Uddrag af Martin Andersen Nexø's roman *Pelle Erobreren* (Gyldendal, 1909)

Opgavebesvarelsen afleveres onsdag d. 8. maj 2024 kl. 21.00 i Lectio. Besvarelsen skal indeholde et resumé.

Denne blanket indsættes som første side i opgavebesvarelsen

Bilag 1

. Den årlige arbejdstid for maskinarbejdere hos J.G.A. Eickhoff

Arbejdstiden er udregnet på grundlag af maskinfabrikkens lønningsregnskab af R. Willerslev: Københavnske maskinarbejders løn- og indkomstforhold 1850-1914, 1958, s. 14 og s. 46-47. Tallene er formentlig repræsentative for de fleste mandlige faglærte arbejdere i København.

Periode	Normaltimer	Overarbejdstimer	Søndagstimer	Arbejdstimer i alt
1850'erne	3.208	157	384	3.749
1860'erne	3.182	166	390	3.738
1870-73	3.211	32	392	3.635
1880'erne	3.012	77	74	3.163
1890'erne	2.963	62	46	3.071
1900-1906	2.886	35	15	2.901

Bilag 2: Socialisternes krav, 1871 (uddrag)

I 1871 udkom for første gang *Socialisten*. Et Ugeblad for Arbejdernes berettigede fordringer. Initiativtageren til bladet var postfunktionæren Louis Pio (1841-1895). Det var begyndelsen på den socialdemokratiske arbejderbevægelse i Danmark. Louis Pio var også hovedmanden bag oprettelsen af en dansk afdeling af den revolutionære socialistiske bevægelse Internationale, der havde hovedkvarter i London og blev ledet af Karl Marx og Friedrich Engels. *Socialisten* var talerør for denne bevægelse og angreb den bestående samfundsorden med aggressiv retorik.

Louis Pio var temmelig sikkert forfatter til denne artikel. Når det i artiklen hedder, at bevægelsen endnu ikke kræver "kapitaler", er meningen, at den endnu ikke kræver, at ejendomsretten til produktionsmidlerne helt eller delvist skal overgå til arbejderne

Socialistiske Blade, 1871

2 "Hos os er fabriksvæsenet ubetydeligt", siger folk. Ja, vi er ikke et fabriksfolk i den forstand som
3 englænderne, franskmændene og belgierne, men fabrikker har vi, og arbejdernes tilstand der er slet
4 ikke bedre end i andre lande. Skal vi da vente med at forlange forandringer til ondet er vokset os
5 over hovedet? Det vil sandelig ikke vare længe. For håndværkerstanden går med stærke skridt sin
6 undergang i møde. Med hvert år tilegner fabrikkerne sig en stor del arbejde, som tidligere var
7 håndværk: bjælkerne laves af jern, planker og lister høvles på maskine, sko og strømper, lysestager
8 og dampskibe, synåle og kanoner, alt laves pr. maskine og pr. damp, der gives "fabrikker" i England
9 og Amerika, hvor den rå bomuld går ind ad den ene dør for at komme ud som færdige
10 klædningsstykker af en anden.

Med hvert år forøges fabriksarbejdernes tal, mens håndværkernes aftager: kan det måske gå an at
12 oppebie den tid, da landets befolkning vil være delt i to klasser: fabriksarbejdere og fabriksherrer?

Men skal de ulykkelige følger af fabriksvirksomheden fjernes, da kan det ikke nytte at ty til privat
14 godgørelse, den er planløs og utilstrækkelig, det kan heller ikke nytte at skråle på "selvhjælp", ...,
15 nej den eneste magt der både kan og skal gøre noget er staten, og det vi forlanger er foreløbigt ikke
16 kapitaler, men blot love, der kan beskytte os mod at ødelægges fysisk og åndeligt af fabriksherrerne.

Vore onder er mange: slet føde, usunde boliger, mangelfuld beklædning, lang arbejdstid, dårlig
18 undervisning, åndelig fordærvelse i forbindelse med et uhyggeligt hjem og deraf følgende hang til
drik, det er de fjender, der skal bekæmpes.

20 Til hjælp imod dem forlanger vi: fastsættelse af en normal-arbejdstid, som ikke må overskrides
under noget som helst påskud, forbud imod søndagsarbejde, indskrænkning af kvindernes og ophør
22 af børnenes arbejde i fabrikker og lignende steder samt endelig indsættelse af fabriksinspektører,
der vælges af arbejderne og lønnes af staten for at påse, at ovennævnte bestemmelser opretholdes.
24 Straffen for overtrædelse skal bestå i simpelt fængsel og ikke i bøder, eftersom disse sidste kun vil
give anledning til, at fabrikanterne forsøgte at omgå loven.

26 Den forkortede arbejdstid vil hjælpe på dobbelt måde. Det har nemlig stedse vist sig, at arbejderens
løn holder sig nær den laveste sum, (for hvilken) det er muligt for ham at eksistere. Den vil altså
28 ikke kunne blive lavere ved det kortere arbejde, end den var før. Men samtidig vil den forringe
kapitalistens udbytte og således bidrage lidt til at udjævne forskellen mellem arbejdsgiverens og
30 arbejderens indtægter. Den vil endelig give arbejderen mere tid til at uddanne sig i åndelig retning
og derved styrke ham til hans kamp mod kapitalen.

32 Indskrænkningen af kvindernes arbejde vil have en meget stor indflydelse. For øjeblikket er
arbejderens hjem, når hans kone er fabriksarbejderske, et uhyggeligt, snavset rum, hun kan hverken
34 sørge for ham eller børnene i nogensomhelst retning, og følgen deraf bliver, at han tilbringer sin
fritid i slet selskab og øder sine penge til brændevin. Kan man gengive børnene deres moder og
36 manden hans hustru, da vil meget være vundet såvel i moralsk som pekuniær henseende.

I Frankrig har man statistisk påvist, at medens der af fabriksherrernes børn kun døde 15 pct., døde
38 der af de ulykkelige spinderes og væveres over 50 pct. inden udgangen af det andet år. Men selv af
de få tilbageblevne døde der endnu inden, de var udvoksede, et betydeligt antal. Hvorfor? Fordi de
40 fra det 4. år begyndte at arbejde i fabrikkerne. Børnenes fabriksarbejde må ophæves, hvis vi ønsker,
at vore efterkommere skal bevare et menneskeligt udseende, hvis vi ikke vil have befolkningen på
42 jorden udryddet.

...

Bilag 3: Pelle Erobreren; Den store kamp

2 Oppe på Pipmandens kvist trådte en ung mand ud på platformen. Han stod et øjeblik og satte
ansigtet smilende mod den lyse himmel, så dukkede han hovedet og løb ned ad hønsestigen, uden
4 at holde sig i rebet. Under armen havde han noget i et blå tørklæde.

„Se til ham den klovn, han ler solen lige op i ansigtet, som om der ikke var noget der hed at én
6 kunne blive blind sagde madammerne og stak hovedet ud gennem træværket - „men han er jo
også fra landet a! naturligvis. Og nu skal han ud og aflevere arbejde - Gud ved hvor længe han vil
8 sidde der og tjene føden til den udsveder? Det skal snart pille det røde af hans kinder, bliver han
længe ved med den! De så bekymret efter ham.

10 Ungerne nede i gården lattede hovedet, da han skrævede hen over dem.

„Har du noget fint skind til os i dag, Pelle? råbte de og trak i ham.

12 Han halede op af lommerne små stumper lakskind og rødt imiteret safian.

„Det er kejserens ny tøfler, sagde han, idet han fordelte det mellem dem. Så lo de små så det
14 kogte i deres struber.

Pelle lignede sig selv, han var blot blevet mere rank og spændstig og havde læt et lille lyst
16 overskæg. Slugørerne var gået lidt i sig selv, som var der ikke så stærk brug for dem mere; de blå
øjne tog fremdeles alt for gode varer, men havde føjet et lille træk til som sagde, at det ikke
18 længer var med deres gode vilje. Svinelykken ned ad nakken lyste helt gyldent.

De snævre gader lå og gumlede på bestandig den samme ulidelig tykke luft, der aldrig syntes at
20 forny sig. Husene var skidne og faldefærdige; hvor lidt sol strejfede et vindu, lå skjoldede
sengeklæder til tørre. Oppe i en sidegade holdt en sygevogn; koner og børn stod omkring den og
22 ventede spændt på, at bærerne skulle komme ned med deres uhyggelige byrde, og Pelle sluttede
sig til dem. Han måtte have alting med.

24 Det var ikke just den lige vej han gik. Storstaden var en hel ny verden, ingenting var som hjemme,
her skete der hundrede forunderlige ting hver dag. Og Pelle begyndte godvilligt forfra, han havde
26 sin gamle trang endnu til at overvære det hele og gøre det til sit.

(...)

28 I en af Torvegades sidegader var der opløb, folkesværmen fyldte hele gaden uden for
jærnstøberiet, og råbte ivrigt til de sværtede støberiarbejdere der stod og rottede sig sammen
30 foran porten og så rådvilde på hinanden.

„Hvad er der i vejen?, spurgte Pelle.

32 „Der er det i vejen, at de ikke kan tjene så meget så de kan leve af det,“ sagde en ældre mand. „Og
fabrikanten vil ikke give dem tillæg. Så har de hittet på nogle nymodens tossestreger, som skal

34 være kommet hertil fra udlandet, hvor de nok havde gjort sig rigtig godt. Det er sådan at forstå, at
alle mand pludselig smider arbejdet, løber ud på gaden i bart hoved og laver støj, og så ind i
36 arbejdet igen - ligesom skoledrenge i frikvarteret. De har allerede været ude og inde igen to-tre
gange, og nu er de halve udenfor, og de andre ved arbejdet - og porten er låset. Jo pyt, det skal
38 godt hjælpe på ugelønnen'. Nej i min tid bad vi pænt om det og nåede altid noget; vi er ligegodt de
små - og hvor skal det tages fra. Nu har de tilmed forbrudt deres ugeløn for hele ugen."

40 Arbejderne vidste hverken ud eller ind, men stod og så mekanisk op til kontorvinduerne, hvor
bestemmelserne plejede at komme fra. Nu og da gik der et utålmodigt ryk gennem skaren, de
42 truede op mod vinduerne og forlangte råt deres tilgodehavende. „Han nægter os vor ugeløn, som
vi ærlig har tjent, den tyran!" råbte de. „Den er ellers køn, når man har kone og børn derhjemme!
44 og på en lørdag eftermiddag sku! Sikken en hajfisk - han hugger deres mad! Vil herren ikke nok
give os en besked, vi kan tage med hjem- bare en hilsen. For ellers må de gå sultne i seng."

46 Så lo de, lavt og knurrende, spyttede ned i stenbroen og vendte igen de herreløse ansigter op mod
kontorvinduerne.

48 Det regnede ind over dem med forslag, som førte i øst og vest; og lige nær var de. „Hvad fanden,
når der nu ingen er til at føre os an," sagde de mismodigt, og stillede sig så til at måbe igen. Det
50 var det eneste de kunne.

„Tag et par af jeres kammerater ud til at gå op og forhandle med fabrikanten, sagde en herre som
52 var stanset.

, Javel, den er hørt! Frem med Eriksen - han kan fingersproget!" råbte de. Den fremmede trak på
54 skuldrene og gik.

En stor, stærk arbejder gik hen mod trappen. „Du har vel mukkerten med, Eriksen?" råbte én.
56 Eriksen vendte sig på trappen og viste sin knytnæve.

„‘Tag dig i agt!’“ råbte de op mod vinduerne. „For ellers ku’ det hænde der faldt brænde ned! Så
58 blev de med ét stille, den svære gadedør var stænget.

Pelle lyttede med åben mund. Han vidste ikke, hvad de ville, og de vidste det nok heller ikke selv;
60 men alligevel var der en ny tone i dette her! De folk gik ikke tiggergang for deres ret, men slog
hellere et næveslag for den; og de havde ikke drukket sig fulde først - som Stærke Erik og de andre
62 derhjemme. „Det er storstaden," tænkte han og måtte igen prise sig lykkelig at han var sluppet
herover.

64 (...)

Det var lørdag aften, og der var en del svende og nådlersker inde på lageret for at aflevere
66 arbejde. Lageristen gik som sædvanlig og gnavede over arbejdet, for han betalte, rev og
krammede i det så det mistede sin form - og gjorde så et syndigt vrøvl over at det ikke var pænt.
68 Undertiden trak han også fra i arbejdslønnen, og påstod at materialet var ødelagt. Det var især
kvinderne han var nederdrægtig imod, og de stod og turde ikke kny. Man sagde, at han sjoflede
70 alle de nådlersker der ikke ville være ham til måde.

72 Pelle stod og så sig godt gal på ham. „Kommer han bare med det mindste, muk, så rager vi uklar,“ tænkte han. Men lageristen tog arbejdet uden at se på det - det var jo fra Pipmanden!

74 Mens han betalte, kom en svær herre ned oppe fra bagværelset, det var hofskomager Meyer selv. Han havde nok engang været en fattig fyr med bagen ude af bukserne; sådan var han kommet herind som vandrende gesell fra Tyskland. Faget forstod han ikke meget af, men han forstod den kunst at lade andre arbejde for sig! - Han besvarede ikke arbejdernes ærbødige hilsen, men stillede sig op foran Pelle med maven gyngende mod disken, pustede stærkt ud af næsen og så på ham.

78 „Ny mann?“ spurgte han endelig.

80 „Det er Pipmandens medhjælper,“ svarede lageristen smilende.

82 „Ak så! Ja Pipmanden forstår kunsten! De gør arbejdet, og han tager pengene og drikker dem op - ikke?“ Hofskomageren lo kosteligt.

Pelle blev rød. Jeg ville jo gerne have selvstændig fat når som helst, sagde han.

84 „Ja ja, nu kan De jo tale med lageristen. - Men ingen fagforening her, husk det! Vi har ikke brug for de folk.“

86 Pelle bed læberne sammen og stak tavst tørklædet ind på brystet; han havde stået for adskillige opfordringer, men dette forbud kunne han ikke stå for. Han gik rask ud ad Købmagergade og drejede fra Kultorvet ind i Hausergade, hvor han vidste formanden for den sygelige fagforening skulle bo. I en af de skumle kældere boede en lille lappeskomager, dér måtte det være, og Pelle steg ned ad trappen. Han begreb ikke, at foreningens formand havde så ussel et tilhold.

92 Under vinduet sad en hulkindet mand bøjet over disken, i færd med at sy rand på en udtrådt sko; han havde de forbigåendes ben lige ind på hovedet af sig. I stuens baggrund stod en kvinde og kogte noget i kakkelovnen; hun havde en lille unge på armen, to større lå på gulvet og legede med nogle læster. Der var forfærdelig hedt og kvalmt.

94 „Goddag kammerat,“ sagde Pelle. „Kan jeg blive medlem af fagforeningen?“

96 Manden så forundret op, der gik noget af et smil over hans triste ansigt. „Har du råd til det?“ spurgte han langsomt „det kan let blive dig en dyr fornøjelse. Hvem arbejder du for, med forlov?“

98 „Meyer på Købmagergade.

„Så bliver du fyret, så snart han får det at vide.“

100 „Del ved jeg nok; men nu vil jeg meldes ind altså. Han skal ikke komme og bestemme hvad jeg må og ikke må. Og ham skal vi nok ordne engang. “

102 „Sådan har jeg også tænkt, men vi er for få. De sultes ud af fagforeningen igen, så snart de er meldt ind.

104 „Vi må se at blive nogle flere stykker, sagde Pelle frejdigt.

„Og så en dag lukker vi måske butikken for ham.“

106 Der kom ild i formandens trætte blik. Ja for satan om vi kunne lukke butikken for ham!, råbte han
og rystede sin knyttede hånd i luften. „Han tramper på dem der tjener guldets sammen til ham; det
108 er hans skyld jeg nu sidder her og hutler- han holder hele faget nede i elendighed gør han! Å
sikken en hævn kammerat!" Blodet skød op i hans hule kinder og fik dem til at brænde - så faldt
110 hosten over ham.

„Petersen!" sagde konen angst og holdt på hans ryg - „Petersen! hun sukkede og rystede på
112 hovedet mens hun hjalp ham at slide sig igennem hosten. „Når talen falder på hofskomageren,
bliver Petersen altid helt fra'et," sagde hun da det var ovre. „Han ved såmænd ikke hvad han
114 udsætter sig for, så. Nej bare enhver var lige så klog som Meyer og passede sit eget, så sad visse
folk nu med et godt helbred og ordentlig fortjeneste.

116 „Hold mund, sagde Petersen bestemt. „Du er et fruentimmer og har ingen forstand på de dele. Så
gik hun hen til kakkelovnen igen.

118 Han udfyldte et papir, og Pelle skrev sit navn under og betalte medlemsbidraget for en uge.

„Og nu må du se at komme ud af udsvedningen hurtigst muligt, sagde Petersen alvorligt. „En
120 hæderlig arbejder kan ikke være med til at holde den slags oppe.

122 „Jeg har været nødt til det, svarede Pelle, „-jeg havde ingenting lært derhjemme fra. Men nu er det
forbi.

„Godt kammerat! Og så håndslag og god hjælp! Der må arbejdes igen — måske lykkes det
124 alligevel; du har givet mig mit humør igen, vil jeg bare sige dig! - Pil så ved så mange du kender - og
forsøm ikke møderne; de bliver bekendtgjort i Arbejderen." Han rystede ivrigt Pelles hånd.

126 (...)

Noter:

Pelle Erobreren er en roman i fire dele (Barndom, Læreår, Den store kamp og Gryet) af Martin Andersen Nexø og udkom på Gyldendal i årene 1906-10.

Romanen følger hovedpersonen Pelle, der er søn af svenskerne Lasse og Bengtha. Pelle vokser op på Bornholm på proprietærgården Stengården, hvor familien er nederst i hierarkiet. Trods vilkårene er Pelle fuld af gåpåmod og livslyst og har en drøm om at erobre verden. Efter mange genvordigheder på gården og i landsbyskolen bliver Pelle skomagerlærling, og som udlært flytter han til København.

- 1) **Pipmanden**: Navnet på den mand, som Pelle arbejder for.
- 2) **Udsveder**: person, der som mellemmand ml. fabrikant og arbejder udbyder arbejde til en lav arbejds løn.
- 3) **Safian**: En slags fint læder lavet af skind.
- 4) **Svinelykken**: særlig (nakke)krølle, opfattet som lykketegn.
- 5) **Mukkert(en)**: Stor, tung hammer
- 6) **Nådlerske**: Kvindelig syerske i skotøjsindustrien
- 7) **Vandrende gesell**: Handelsmand, som har vandret fra sted til sted
- 8) **Arbejderen**: Avis for arbejderklassen